

potest: 1.^o impugnando partem concessam; 2.^o stabiliendo negatam; 3.^o insurgendo adversus distinctionem sub quocumque sensu.

Sit exemplum: *Forma corporis nequit separata subsistere. Atqui anima humana est forma corporis. Ergo nequit a corpore separata subsistere.*

Defendens ita respondebit. *Disting.* Major. Forma corporis, quæ sit materialis seu dependens a materia in existendo, nequit etc., *conc.* Major, forma corporis, quæ sit immaterialis, vel spiritualis, seu independens a materia in existendo *neg.* Major.

Contradist. Minor. Anima humana est forma immaterialis, *conc.* Minor., materialis *neg.* Minor.

Et sub data distinctione *neg. conseq.* et *consequent.*

At arguens instaurare poterit.

1.^o Impugnando partem concessam sic: *Atqui anima humana non est forma immaterialis. Ergo nulla solutio, vel: stat difficultas.*

2.^o Stabiliendo partem negatam: *Atqui nec forma immaterialis potest separata subsistere. Ergo...*

3.^o Insurgendo adversus distinctionem sub quocumque sensu: *Atqui sive anima sit forma immaterialis, sive materialis, nequit separata subsistere. Ergo.* Vel etiam: *Atqui si forma materialis non potest separata subsistere, neque etiam potest forma immaterialis. Ergo.*

δ) Si a defendente negatur disjunctiva propositio, licebit petere, ut assignet medium inter extrema proposita, illudque ab arguente repellendum est. Si negata fuerit consequentia, urgendus est defendens, ut monstret vitium argumentationis; quod si re vera detur, reformanda est argumentatio; si autem non detur, probanda est ab arguente consequentiæ rectitudo. Denique si quando negetur universalis propositio, adduci potest defendens, ut assignet exceptionem; vel etiam poterit arguens per inductionem probare universalitatem.

ε) Tandem cavendum est arguenti, ne medium terminum mutet, neve argumentis jam plene solutis inutiliter insistat.

Ambo autem, et defendens et arguens, caveant, ne extra questionem vagentur, ac ne gravitatis et modestiæ obliiti, vetularum instar, clamoribus et conviciis omnia perturbent.

LOGICA MAJOR.

Cum finis Logicæ sit normas recte disserendi tradere mentemque in assequendis scientiis dirigere ac juvare; duo genera questionum tractanda sunt Logicæ Majori: alterum earum, quæ abstrusiores controversias expediunt, ad naturam et elementa discursus ac scientiæ pertinentes; alterum earum, quæ respiciunt existentiam et criteria certitudinis seu media, per quæ veritatem certo assequi in studio scientiarum possumus. Primum horum, quomodo in scientiarum et veritatis assecutione procedendum sit, demonstrat, complectque ea, quæ in Minori Logica tractata sunt; alterum vero ipsam scientiæ possibilitatem tuetur. Nisi enim veritas certo a nobis possideri possit, nisi infallibilia cognitionum comparandarum instrumenta suppetant, criteriæque tuta verum a falso distinguendi, actum est jam de scientiis, ac frustra in earum studio tempus teramus. Et quamquam antiqui Philosophi fere nonnisi prioris generis quæstiones in Logica disputabant, nobis tamen propter temporum conditionem, cæteras omittere non licet. In quo etiam communem jam recentiorum de re logica scriptorum consuetudinem sequimur, quorum nonnulli ex hoc questionum genere, Logicam Majorem vocarunt *criticam*, quia nempe quæstiones istæ, in quibus aptitudo ipsa et habitus mediourum et criteriorum cognitionis ad trutinam revocatur, criticæ revera sunt. Duobus itaque Logica Major libris absolvetur; quorum primus de criteriis, alter de natura et elementis discursus et scientiæ disputabit.

LIBER I.

DE CRITERIIS.

Plena de criteriis tractatio tradi nequit, nisi prius ipsa veritatis notio et natura enucleetur, ejusque certo comparandæ capacitas menti nostræ asseratur, tum tessera veras a falsis cognitionibus discernens, ac media multiplicia, quibus ad rerum hauriendam notitiam instructi sumus, aperiantur. De his ergo omnibus seorsim in variis disputationibus ex ordine agendum est.

DISPUTATIO PRIMA.

DE VERITATE.

Nomen veritatis
multa
attributum.

1. Veritatis definitionem investiganti multa statim occurrunt, quæ vera nuncupantur. *Vera* nimirum dicuntur *cognitiones*, *vera* vocabula, *vera* denique *res omnes*, quotquot sunt, et excogitari possunt. In his tamen omnibus veritas, ex communi intelligentia, conformitatem quamdam atque adæquationem intellectus importat. Neque enim vera dicitur cognitio, nisi quæ objecto respondet, concordatque; nec verus sermo, nisi qui fideliter conceptum exprimit mentis; nec veræ res, nisi quæ intellectui alicui conformantur, aut certe possunt conformari. Atque hæc causa fuit, cur auctores communissime veritatem generatim definierint *adæquationem rei et intellectus* (1); ejusque triplex assignaverint genus,

Generalis
definitio.

(1) Vide S. Thom. 1. par. q. 16, a. 1 in corp. Hanc definitionem Angelicus tribuit cuidam Isaaco (*De Verit.* q. 1, a. 1, in corp.)

nampe veritatem in *cognoscendo*, in *significando* et in *essendo* (1). Triplex veritas:

Veritas in *cognoscendo* seu cognitionis est *adæquatio intellectus et rei* (2), vel conformitas cognitionis cum objecto. cognitionis,

Veritas in *essendo* est ipsa entitas rerum, *secundum quod est intellectui adæquata* (3). Etenim *verum... dicitur... de rebus, secundum quod adæquantur intellectui divino, vel apte natæ sunt adæquari intellectui humano* (4). Hæc veritas vocatur etiam veritas rerum *objectiva*, quia propria est cujuslibet rei; et *metaphysica*, quia ad Metaphysicæ considerationem spectat: et *transcendentalis*, quia est attributum omnis entis, ideoque tam late patens ac ipsum ens. rerum,

Demum veritas sermonis duplex esse potest: altera, quæ *signi* dicitur seu *in significando*, altera *moralis*. In casu namque sermonis duo sunt consideranda; primo vis significandi res ipsas mentisque conceptus, quam habent vocabula ex communi hominum arbitrio; et deinde voluntas vocabula illa usurpandi in ea significatione, quam loquens scit aut saltem putat illa exprimere. Itaque veritas signi seu in significando nihil est aliud, quam conformitas seu adæquatio sermonis cum animi conceptibus ac rebus, ad quas significandas ex hominum placito est ille institutus. Atque ideo vocatur signi, quia sermo est signum conceptuum ac rerum. Veritas autem moralis est voluntatis atque intentionis rectitudo in utendo vocabulis in ea significatione, quam loquens scit, aut saltem existimat illis inesse. Et appellatur *moralis*, quia ea rectitudo est virtus moralis in homine, quæ nomen habet peculiare *veracitatis*. Veritas signi opponitur *falsitati sermonis*, veritas autem moralis seu *veracitas*, *mendacio*: quæ duo, quantum inter se distent, nemo est, qui ignoret. Fieri enim potest, ut quis ex ignorantia vel sermonis vel rerum ipsarum, vera loqui volens, falsa loquatur, et e converso intendens mentiri, veritatem testetur (5). sermonis.
Duplex veritas
sermonis:
altera signi,
altera moralis
seu
veracitas.

(1) Suar. Disp. 8, *Metaph.* in procem., et alii passim.

(2) S. Thom. lib. 1.^a *Contr. Gent.* c. 59; 1 p. q. 21, a. 2.

(3) S. Thom. *De Verit.* q. 1, a. 1 in corp.

(4) S. Thom. *De Verit.*, quest. 1, art. 3.

(5) Cfr. S. Thom. *De Verit.*, quest. 1, art. 1 sub fin.; et 1.^a Dist. 19, quest. 5, art. 1.

Conceptus
veritatis ana-
logus:

Quæ cum ita sint, plane perspicis, *adaequationem rei et intellectus*, in qua generatim reponunt Philosophi ac Theologi communem rationem veritatis, diversissime intelligi de triplici veritate, quam breviter exposuimus. Nimirum *adaequatio illa formaliter* est solum in cognitione; in rebus vero solum *fundamentaliter*, tamquam in eo quod habet vim generandi, vel terminandi cognitionem veram; in vocabulis denique, tamquam *in signo* manifestante aliis veram cognitionem. Ideo communissima est Doctorum sententia, opinantium veritatis conceptum non univocum esse, sed analogum (1). At vero analogia, cum non conveniant in uno conceptu perfecte uno, debent singillatim declarari. Quamobrem triplex hæc veritas specialem postulat tractionem. Veritas autem metaphysica propriam sedem habet in Ontologia, et moralis in Ethica; veritas vero signi ad veritatem logicam seu cognitionis revocatur, nam *voces... eodem modo recipiunt veritatis prædicationem, sicut intellectus, quos significant* (2). Itaque agendum nobis est hic solum de veritate logica seu cognitionis.

Agendum hic
solum
de logica
veritate.

Quid veritas
logica

CAPUT I.

DE NATURA VERITATIS

LOGICÆ

ARTICULUS I.

Quid sit logica veritas.

2. Veritas cognitionis seu logica, ut paulo ante diximus, est *adaequatio conceptus seu intellectus cum re; vel conformitas cognitionis cum objecto. Nam veritas invenitur in intellectu.*

(1) Vide S. Th. *de Verit.* q. 1, a. 2 et 4, et *Periherm.* lib. 1, lect. 7: ex quibus locis habetur *veritatem* primo et principaliter competere intellectui ac cognitioni, reliquis autem analogice per attributionem, quia vel sunt causa, vel signum *veritatis logicæ*. Quam rem egregie declarat P. Gregorius de Valentiis, in 1. part. disp. 1, quæst. 16, punct. 1. Cfr. P. Didacus Ruiz de Montoya, *De Scientia Dei*, disp. 85.

(2) S. Thom., *De Verit.*, quæst. 1, art. 3.; Conf. *Periherm.* lib. 1, lect. 3, vers. fin.

secundum quod rem apprehendit, ut est (1). In idem proinde recidit hæc definitio ac illa S. Augustini (2), secundum quem *veritas est, qua ostenditur, id quod est; et altera S. Hilarii (3), qui: Verum est, inquit, declarativum aut manifestativum esse* (4).

Veritas logica vocatur quoque *formalis*, quia inest intellectui tamquam forma subjecto; est enim vera cognitio entitas seu forma, quæ intellectum assimilat et conformem reddit rebus, quarum veram assequitur notitiam. Nam *cum... omnis res sit vera, secundum quod habet propriam formam naturæ suæ; necesse est, quod intellectus, in quantum est cognoscens, sit verus, in quantum habet similitudinem rei cognitæ, quæ est forma ejus, in quantum se cognoscens. Et propter hoc per conformitatem intellectus et rei veritas definitur* (5).

seu formalis.

Verum qualisnam est hæc *adaequatio et conformitas*? Primo non *materialis, entitativa et physica*, ut patet, sed *intentionalis*. Intellectio enim spiritualis est, objectum autem perceptum sæpe materiale; itemque illa finita est, et accidens menti inhærens, objectum vero sæpe infinitum et substantia (6). Non ergo alia potest esse conformitas et *adaequatio*, nisi *intentionalis*, quæ consistit in *repræsentando* et notificando menti id, quod in objecto reperitur.

Qualis
conformitas
requiritur et
sufficit ad veritatem
logicam?

Deinde conformitas, veritati competens, non opus est, ut sit *adaequata et totalis*, exprimens videlicet objectum totaliter; sed sufficit, ut sit *inadaequata et partialis*, intellectum ejusque cognitionem objecto assimilans quoad eam partem, quam hic et nunc attingit. Id quod alii significant, cum docent cognitionem, ut vera sit, debere conformari cum objecto suo *formali*, non vero cum *materiali*. Objectum namque materiale intelligitur *tota* res, ad quam intellectio terminatur, *formale* autem illa objecti pars vel respectus, sub quo apprehenditur. Quemadmodum qui in pomo cognosceret saporem dumtaxat,

(1) S. Th. 1, p. q. 16, art. 5. Cfr. 1, p. q. 85, a. 7, ad 2.^{um}

(2) Lib. de *Vera Relig.* c. 36.

(3) *De Trinit.* lib. 5, ante med.

(4) De his definitionibus vide S. Th. 1, p. q. 16, a. 1; *De Verit.*, q. 1, a. 1; 1.^a Dist. 19, q. 5, a. 1.

(5) S. Th. 1, p. q. 16, a. 2 in corp.; *Metaphys.* lib. 6, lect. 4. 1.^a *Contr. Gent.* c. 59.

(6) Vide S. Th. Lib. 1. *Contr. Gent.* c. 59.

pomum vere cognosceret, eique assimilaretur illius perceptio, non quidem adæquate et complete, sed inadæquate et incomplete. Ita etiam vera dicitur, et est, hominis imago, licet non totum exprimat hominem, sed faciem solum ejusdem.

Veritatis
existentia.

Jam de veritatis existentia probanda non est, cur simus solliciti, est enim evidentior meridiana luce. Nam propositio existentiam veritatis negans, est una illarum, quæ intrinsece repugnantes dicuntur, seque ipsas destruentes. Fac aliquem negare, quod detur veritas: propositio ejus vel est vera vel falsa; si vera, jam adest aliqua veritas, nimirum illa propositio negans dari veritatem. Si vero falsa est ejusmodi propositio, jam verum est dari veritatem. Veritatis ergo existentia vel ipsa ejusdem negatione invicte confirmatur (1).

3. Atque his sufficienter videtur veritatis conceptus declarari. Cæterum duas hic agitabant Scholastici DD. quæstiones, ad naturam logicæ veritatis spectantes.

Quæstiones
controversæ
apud
Philosophos
circa veritatem.

Prima quæstio est, utrum habitudo illa conformitatis in qua reponitur ratio veritatis logicæ, intelligenda primario sit inter conceptum formalem et rem, an vero inter conceptum objectivum et rem, prout est in se (2). Nam in intellectu rem aliquam vere cognoscente, tria possunt distingui: conceptus formalis seu actus ipse mentis, conceptus objectivus seu res prout percepta ab intellectu per suum actum, et res eadem prout est in sua propria entitate extra intellectum. Sic in imagine Cæsaris tria facile distingues: imaginem ipsam secundum id, quod est in se, puta depictam tabulam aut molem marmoream; Cæsarem prout representatum illa imagine; ac demum hominem verum et realem Cæsaris nomine appellatum.

In hac ergo controversia Durandus (3) et Hervæus (4) ac postea P. Gabriel Vazquez (5) aliique docent, veritatem logicam primario consistere in conformitate conceptus objectivi

(1) Ita in simili argumento Academicorum deliria profligavit S. Augustinus, lib. 3 *Contr. Acad.*, c. 9.

(2) Quid sit conceptus formalis et objectivus declaratum est in Logica Minori n. 20.

(3) In 1.^o Dist. 19, q. 5.

(4) *Quodlibet*, 3, q. 1, art. 2, 3.

(5) In 1.^{am} partem, tom. 1, disp. 76.

cum re: quare conceptus ipse formalis intellectus, quamquam habeat et ipse veritatem et adæquationem cum rebus, quæ cognoscuntur, sed non eam habet ratione sui primario ac principaliter, verum per derivationem a conceptu objectivo.

Multo autem communior semper fuit opposita sententia, secundum quam veritas est conformitas conceptus formalis cum re ipsa: quare ipse conceptus formalis veritate sibi propria verus est, non vero solum per denominationem proveniente ab objectivo. Ita censent, ut alios omittam, Card. Cajetan. (1), Ferrariensis, (2), Molina (3), Fonseca (4), Suar. (5), Conimbric. (6), Didacus Ruiz de Montoya (7), Hurtadus (8), Sebastianus Izkierdo (9), Thomas Carleton Compton (10), Georgius Rhodes (11), Joan. Bapt. de Benedictis (12), Mastrius (13), et P. Hieron. Fassolus (14).

Pro hac secunda sententia solent quoque laudari S. Thomas et Aristoteles in variis locis, quæ tamen nescio an satis clara sint ac manifesta. Quin ipse S. Doctor, vel quicumque sit auctor *Summæ totius Logicæ Aristotelis* (15) priorem sententiam aperte profitetur, quamquam et huic secundæ suam asserat probabilitatem.

Quæstio hæc subtilior forte, quam utilis, videtur, eamque propterea solum proposuisse nobis sufficiat. Si quis tamen argumenta, quibus utraque fulcitur opinio, cognoscere velit, adeat aliquem ex citatis auctoribus.

(1) In 1.^{am} part. q. 16, a. 2.

(2) In Lib. 1.^{am} *Contr. Gent.* c. 59 et 60.

(3) In 1.^{am} partem, q. 16, disp. 1.

(4) *Metaphys.* lib. 4, cap. 2, quæst. 6, sect. 7, 8.

(5) *Disp. Metaph.* 8, sect. 1.

(6) In cap. 1.^{am} de *Interpretat.*, quæst. 5, a. 1.

(7) De *Scientiâ Dei*, disp. 85.

(8) *Curs. philos. De Anima*, disp. 9, sect. 1.

(9) *Pharus scientiar.*, disp. 3, quæst. 1.

(10) *Logica*, disp. 44.

(11) *Logica*, disp. 3, q. 2, paragr. 1.

(12) *Logica*, lib. 3, quæst. 3, cap. 1.

(13) In *Organum Aristot.*, disp. 10, quæst. 2, a. 1, dub. 1, n. 5.

(14) In 1.^{am} part., quæst. 14, dub. 1.^{am}

(15) In tractatu de *Interpretatione*, cap. 4.

Quid
sit conformitas,
quam
veritas importat.

Varia
sententia:

praefertur
quarta.

4. Altera est controversia naturam veritatis attingens, quid sit conformitas illa intellectus vel conceptus cum re intellecta, in qua ratio veritatis reponitur, utrum aliquid absolutum, an relativum. Et quamquam nondum naturam relationis declaraverimus, aliquid tamen de hac controversia delibare breviter volumus, circa quam variae dantur sententiae. Prima docet praedictam conformitatem seu veritatem consistere in relatione actus ad objectum, ab utroque distincta, sive ea sit relatio rationis, ut voluit Durandus et Vazquez (1) et alii, sive realis, ut magis placet cum aliis (2) Mastro (3). Secunda sententia tenet veritatem adaequate identificari cum actu. Ita P. Petrus Hurtado (4) aliique. Tertio alii putant in iudiciis contingenter veris, veritatem constitui ex actu et objecto, at in necessario veris, adaequate identificari cum solo actu. Quarta demum est aliorum opinio dicentium veritatem stare in complexu actus et objecti, ita ut hoc nomine *veritas* importetur actus *in recto*, objectum *in obliquo*, proindeque denominationem *veri* esse partim intrinsecam, partim extrinsecam; intrinsecam, prout involvit actum ipsum; extrinsecam, prout importat objectum, quemadmodum scribit Lossada (5). Idemque est, quod alii dicunt veritatem consistere in ipsa entitate actus prout connotat objectum. Hanc tenent Eximius Doctor Suarez (6), Arriaga (7), Rhodes (8), Semery (9), Mayr (10), Lossada (11), aliique.

Haec mihi postrema sententia magis arridet; quam sic Prob. 1.^o Veritas consistit in conformitate cognitionis cum objecto. Atqui conformitas haec importat tum actum cognitionis, tum objectum, illum intrinsece, hoc extrinsece. Ergo.

- (1) In 1.^{am} part., disp. 75, cap. 2.
 (2) Vide apud Suar., disp. *Metaph.* 8, sect. 2, n. 9; Mastr. *Logic.*, disp. 10, q. 2, art. 3, n. 25; Pont. *Logic.*, disp. 19, q. 3, n. 29.
 (3) Loc. nup. cit., n. 27.
 (4) Hurtad., *De Anima*, disp. 9, sect. 3.
 (5) *Logic.* tract. 5, disp. 2, c. 1, n. 3.
 (6) Disp. *Metaph.* 8, sect. 2, n. 5 seqq.
 (7) *Logic.* disp. 14, sect. 1.
 (8) *Philos. Perip.* lib. 1, disp. 3, q. 2, sect. 1, paragr. 2.
 (9) *Logic.* disp. 5, q. 2, a. 1.
 (10) *Philos. Perip.*, pars. 1, disp. 5, q. 2, a. 2.
 (11) Loc. nup. cit.

Prob. 2.^o Illa sunt rei cuiusvis constitutiva, quibus positae, res constituta intelligitur, et quorum aliquo deficiente, nondum plene constituta intelligitur res. Atqui posito hoc actu affirmationis: *Petrus dormit*, si revera Petrus dormit, nulla alia re superaddita, satis intelligitur actum illum affirmationis conformem rei esse, ac proinde verum; non autem verum esse intelligitur, si aut desit actus ille affirmans ac representans objectum eo modo, aut objectum non sit in se, prout affirmatur ac representatur. Ergo utrumque dicendum est ad essentiam veritatis requiri.

Plura dabit Suarezius.

Ceterum argumenta haec rem evincunt, non modo pro iudiciis contingenter veris, sed etiam pro necessario veris; etiamsi necessaria illa veritas proveniat ex intrinseca perfectione actus, ut accidit v. g. in actu intuitionis naturali, et in supernaturali Fidei divinae, quae necessario postulat veritatem, ut supponimus ex Theologia. Nam etiam in his, si praescinditur ab objecto, et sola consideratur entitas actus, non adest nisi *exigentia veritatis* aut *conformitatis* cum objecto, nempe certitudo actus; at *exigentia veritatis* vel *conformitatis* seu certitudo non est *veritas formalis*, sed solum, si vis, *veritas radicalis*.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

5. Objic. 1.^o Propositio vera differt a falsa intrinsece; differt autem per hoc quod vera sit. Ergo propositio est vera adaequate per aliquid sibi intrinsecum.

Prob. Major. Propositio diversum objectum habens, atque alia, intrinsece differt ab illa. Atqui propositio vera habet objectum, quod est, falsa vero habet objectum, quod non est: quae diversa profecto sunt. Ergo...

Resp. neg. Major. Potest enim fieri, ut eadem representatio, v. g. *Petri dormientis*, sit vera vel falsa, prout Petrus revera dormiat, vel non dormiat.

Ad probationem. neg. Minor. Nam et vera et falsa propositio possunt idem objectum habere, sicut istae duae: *Homo est rationalis et Homo non est rationalis*: quae non ex objecto differunt, sed ex modo tendendi.

Objic. 2.^o Veritas est perfectio actus. Ergo debet illi esse intrinseca.

Resp. *dist.* anteced. Veritas radicalis, quæ consistit in exigentia conformitatis cum objecto, qualis reperitur in quibusdam actibus, *conc.* Veritas formalis actualis conformitatis cum illo, *subdist.* inadæquate sumpta, *conc.* adæquate sumpta, *neg.*; quia hoc modo sumpta importat et actum et objectum illius.

Et similiter *dist.* conseq.

Quod actualis conformatio actus cum objecto, quam importat formalis veritas, nihil intrinsecum super ipsam actus entitatem addat, patet in veritatibus contingentibus, in quibus eadem actus entitas, v. g. *representatio Petri sedentis*, habet vel non habet conformitatem prædictam vel veritatem solum ex hoc, quod objectum ita sit, vel non sit a parte rei.

Instabis 1.^o Actus verus secundum se perfectior est actu falso, siquidem melius est habere actum verum, quam falsum; et intellectus quoque actu vero perficitur, non autem falso.

Resp. *dist.* ant. Actus verus veritate radicali, *conc.*, veritate formali, *neg.* vel *subdist.*, intrinsece, *neg.*, extrinsece, *conc.*

Probationem simili modo *distinguo*. Id enim verum est de radicali veritate; de veritate autem formali non est verum, quod secundum totum illud, quod adæquate importat, sit perfectio intrinseca intellectus.

Neque porro repugnat cognitionem veram, si sit contingenter vera, non esse majorem perfectionem physicam intellectus, quam cognitio contingenter falsa, quia hujusmodi cognitio *ex se* non est determinata, sed indifferens ad veritatem vel falsitatem; determinatur autem ad alterutram extrinsece ex objecto. Quamquam cognitio necessario vera sit major perfectio intellectus, propterea quod excludat falsitatis capacitatem.

In aliquo tamen sensu potest etiam cognitio contingenter vera esse major perfectio intellectus, nempe: 1.^o *argutive*, quia arguit intellectum perspicaciorem, generatim loquendo. *Generatim*, inquam, *loquendo*, quia aliquando perspicior

intellectus falli potest, ubi minus perspicax non fallitur; nam multi prudenter falluntur, et alii temere judicando divinant, et sic sæpe judicium falsum sapientius elicitur quam verum (1). 2.^o etiam veritas formalis dicitur perfectio intellectus et falsitas imperfectio *moraliter*, «quia veritas est moraliter æstimabilis seu prudenter appetibilis, et quia intellectus melius cum veritate, quam cum falsitate, se habet in æstimatione prudentum, fundamento desumpto ex iis bonis, quæ præsupponuntur et subsequuntur. Hoc eodem modo, proportionem servata, discurrendum est de falsitate vel errore formali, ut dicatur vel non dicatur imperfectio mentis» (2).

Instabis 2.^o Falsitas est imperfectio actus intrinseca. Ergo veritas est perfectio intrinseca. Prob. ant. Secus enim non repugnaret divino intellectui actus falsus, quandoquidem non ob aliud repugnat, nisi propter imperfectionem.

Resp. *neg.* antec. et probationem. Deo enim non solum repugnat actus, qui importat imperfectionem, sed etiam qui supponat imperfectionem in cognoscente. Atqui actus falsus semper supponit intellectum fallibilem atque adeo imperfectum (3).

Objic. 3.^o Actus voluntatis moraliter boni sunt adæquate ex sua intrinseca bonitate. Ergo actus quoque intellectus veri sunt adæquate ex sua intrinseca veritate.

Resp. *transmisso* anteced., *neg.* conseq. Et disparitas est, quia bonitas actus non stat in similitudine ejus cum objecto, sed in convenienti tendentia ad bonum et malum, ad bonum scilicet prosecutive et ad malum aversative; hujusmodi autem tendentia adæquate identificatur cum actu voluntatis.

Objic. 4.^o Objectum est mensura veritatis. Sed mensura veritatis est extra veritatem. Ergo objectum est extra veritatem; atque adeo veritas adæquate consistit in solo actu.

Resp. *dist.* Major. Objectum est mensura intrinseca veritatis, *conc.*, extrinseca *neg.* Et *contradistincta* Minori, *nego* conseq.

(1) Videndus est omnino de hac re Suarez disp. 8, *Metaph.*, sect. 2, n. 15, 16. Cfr. Lossada loc. supra citato, cap. 2, n. 11 seqq.

(2) Lossada loc. cit. n. 13.

(3) Suar., loc. cit. n. 17.

Mensura extrinseca est extra rem, cuius est mensura, sicut ulna est mensura panni. Intrinseca vero pertinet ad rem, cuius est mensura: quo pacto eadem ulna est mensura æqualitatis, quæ intercedit inter ipsam et pannum. Itemque forma substantialis dicitur mensura perfectionis speciei. Simili ergo modo objectum esse potest mensura actus veri, et nihilominus pertinere ad constitutionem veritatis, ab eaque solum inadæquate distingui.

Objic. 5.^o Aliqui actus sunt necessario atque essentialiter veri. Atqui quod essentialiter verum est, intrinsece ex se adæquate verum est. Ergo saltem nonnulli actus secum adæquate identificant veritatem.

Resp. *dist.* Major. Id est, ex sua essentia postulant esse veros, atque adeo habent in se intrinsece veritatem radicalem, *conc.*, id est, ex sua essentia habent actu formalem veritatem, *neg.* Nam ad formalem veritatem, ut jam probatum est, requiritur connotatio ad objectum.

Et *contradistincta* Minori, *neg.* conseq.

Objic. 6.^o Ex Philosopho *verum et falsum non sunt in rebus*, sicut bonum et malum, *sed in intellectu* (1). Atqui solus actus est in intellectu, non vero objectum. Ergo in solo actu consistit adæquate veritas.

Resp. *neg.* conseq. Verum enim et falsum est in intellectu, quia sola cognitio suscipit denominationem veri vel falsi logici. Ad hoc autem, ut sola cognitio suscipiat huiusmodi denominationem, non est necesse, ut talis denominatio sit illi adæquate intrinseca. Quare veritas est quidem sola in actu cognitionis quoad *denominationem*, non autem secundum rem ipsam, in qua essentia veritatis reponitur.

Plura apud Suarez, Mayr, Semery (2), Franciscum Soarez lusitanum (3); et vide omnino Lossada (4).

(1) Lib. 6.^o *Metaphysic.*, text. Comm. 8.

(2) Locis citatis.

(3) *De Anima.*, tract. 3, disp. 2, sect. 4, paragr. 2 et 3.

(4) Loc. cit., cap. 2.

ARTICULUS II.

Quid falsitas logica et quomodo veritati opponatur.

6. Triplici veritati, transcendentali, logicæ et morali, triplex falsitas respondet; falsa porro res dicitur *quæ nata est facere quantum ad id, quod apparet exterius de ipsa, falsam apprehensionem; sicut auricibulum dicitur aurum falsum* (1). Falsus vero est sermo, qui rebus et cogitationibus loquentis minime respondet (2); et falsa demum cognitio, quæ objecto suo minime conformatur. Quare *sicut veritas consistit in adæquatione rei et intellectus, ita falsitas consistit in eorum inæqualitate* (3).

Triplex falsitas respondens triplici veritati.

Nos vero logicam dumtaxat falsitatem suscipimus nunc pertractandam, et reliquas duas ad propria loca remittimus.

Est ergo falsitas logica *difformitas cognitionis cum suo objecto*. Sed nota duplicem esse difformitatem, alteram *negativam*, alteram *positivam*. Prima est difformitas cognitionis cum objectis, quæ aut minime attingit, aut saltem non attingit adæquate ac complete: unde cognitio ex ea parte, quam non attingit, dicitur difformis, scilicet negative. Difformitas positiva est inadæquatio cognitionis cum objecto, secundum eam ipsam partem, in quam tendit. Ejusmodi turparetur difformitas cognitio, quæ hominem repræsentaret tamquam *asinum*, vel tamquam non *risibilem*. Ad rationem ergo falsitatis non sufficit difformitas negativa.

Quid falsitas logica.

Ad falsitatem requiritur difformitas positiva.

Neque enim quisquam falsam dixerit cognitionem ex eo solum, quod non omnia objecta unico actu attingat, aut id ipsum quod attingit, non penitus et qua late patet ejus intelligibilitas, comprehendit: secus omnes humanæ cognitiones falsitate laborarent. Ac proinde difformitas negativa ignoran-

(1) S. Th. 1.^o Dist. 19, q. 5, a. 1; *De Verit.* q. 1, a. 1, 2 et 10 in corp. et ad *primun* ergo eorum quæ objiciebantur etc.

(2) Cfr. S. Th. 1.^o Dist. loc. cit.; et *De Verit.*, q. 1, art. 3.

(3) S. Th., *De Verit.* q. 1, art. 10.